

Urgències pediàtriques: actualització sobre l'activitat assistencial i els recursos al nostre medi (2004)

Carles Luaces, Francesc Codina, Gemma Claret, Manuela Esteban

Grup de Treball d'Urgències Pediàtriques de la Societat Catalana de Pediatria

Introducció

L'any 1999 el Grup de Treball d'Urgències Pediàtriques de la Societat Catalana de Pediatria (SCP) va publicar un informe (Pediatria Catalana 1999; 59: 312-314) que tenia com a objectiu general obtenir una mínima informació de les visites pediàtriques urgents en el nostre àmbit amb dades de l'any 1998. L'eina emprada en aquella ocasió va ser la tramesa d'una enquesta. Cinc anys després, el problema de l'atenció a les urgències pediàtriques (visita no programada) continua vigent, entre d'altres motius per la coneguda manca de pediatres, l'increment de la població infantil i els hàbits de la població en relació amb la manera de sol·licitar assistència. Per aquest motiu hem considerat adient repetir el treball i un cop fetes unes mínimes modificacions a l'enquesta s'han tornat a sol·licitar les dades als mateixos centres que hi van participar en aquella ocasió i a alguns altres.

Objectius

El disseny de l'actual enquesta pretén respondre les següents qüestions respecte a l'any 2004 i comparar algunes de les dades amb les de l'any 1998:

- Quin és el nombre de visites pediàtriques en relació amb les urgències generals?
- Quin nombre d'ingressos i derivacions van generar aquestes urgències?
- Qui atén les urgències pediàtriques mèdiques o quirúrgiques?
- Amb quina cobertura horària?

Carles Luaces i Francesc Codina són coautors d'aquest treball i coordinadors del Grup de Treball d'Urgències Pediàtriques de la S.C.P.

Correspondència:

Carles Luaces Cubells
Hospital Sant Joan de Déu
Passeig Sant Joan de Déu, 2
08950 Esplugues de Llobregat
cluaces@hsjdbcn.org

Treball rebut: 15-07-04. Treball acceptat: 28-09-05.

Luaces C, Codina F, Claret G, Esteban M.
Urgències pediàtriques: actualització sobre l'activitat assistencial i els recursos al nostre medi (2004).
Pediatria Catalana 2005; 65: 306-310.

- Quin és el nombre de guàrdies o torns assistencials al mes? La lliurança genera problemes?
- Existeix un responsable específic (o coordinador) de les urgències pediàtriques?
- Hi ha un lloc específic per atendre les urgències pediàtriques?

Metodologia

S'ha fet arribar una enquesta (Taula 1) a la major part de centres de la llista subministrada per la SCP, de la mateixa manera que vam fer l'any 1998. L'enquesta es va lliurar personalment, a través del correu electrònic o per fax als diferents professionals de cada centre amb capacitat per contestar les diferents preguntes.

TAULA I

Enquesta del Grup de Treball d'Urgències Pediàtriques de la SCP

- Centre de treball:
 - CAP
 - Servei domiciliari
 - Hospital
 Nom, Nivell, Localització geogràfica, Sector (públic/privat/mixt)
- Quantes urgències pediàtriques (UP) s'han visitat en el teu centre de treball l'any passat?
- Fins a quina edat es consideren urgències pediàtriques?
- Quantes urgències totals s'han visitat l'any passat?
- Quantes UP derivades?
Quantes UP van ser ingressades?
- Durant quin horari s'atenen les UP?
- Si no hi ha atenció les 24 hores, qui fa les visites fora d'horari?
- Quina relació (nombre) de metges fan les urgències pediàtriques en el teu centre?
 - Pediatres titulats
 - Metges amb formació/dedicació exclusiva a la pediatria
 - Residents de pediatria
 - Metges generals i/o metges de família
- Quantes guàrdies o torns fa cada metge al mes com a mitjana al mes?
- La lliurança de guàrdia genera problemes assistencials?
 - Sí
 - No
- Hi ha un responsable específic per a les UP?
 - Sí
 - No
- Hi ha un lloc físic específic per atendre les UP?
 - Sí
 - No
- Qui assumeix la patologia quirúrgica i/o traumatològica pediàtrica al teu centre?
 - Cirurgia pediàtrica
 - Cirurgia general
 - Es deriven sempre al centre de referència

TAULA II

Resultats de les enquestes

	Centre de treball	Nom	Nivell hospitalari	Localització	Sector 1. Públic 2. Privat 3. Mixt	Edat pediàtrica	Total Ucies pediàtriques	Total Ucies	Derivacions	Ingressos
1	H	H. Palamós	2	Baix Empordà	3	14	7212	17383	43	360
2	H	H. Sant Jaume de Calella	1	Barcelonès	1	14	9318	62263	42	372
3	H	H. Comarcal de Blanes	1	La Selva	1	14	7963	59943	36	317
4	H	H. Comarcal Alt Penedès	2	Vilafranca del Penedès	1	14	8484	49289	237	0
5	H	H. Tortosa Verge de la Cinta	2	Tortosa	1	14	6808	47228	17	832
6	H	H. Josep Trueta	2	Gironès	1	14	13000	64000	28	1000
7	H	H. Nens de Barcelona	2	Barcelonès	2	18	61000	61000	94	342
8	H	Corporació Sanitària Parc Taulí	2	Vallès Occidental	1	15	49971	107439	18	924
9	H	H. Vall d'Hebrón	3	Barcelonès	1	16	45564	68873	306	3303
10	H	H. Joan XXIII	3	Tarragonès	1	15	23500	81508	15	1275
11	H	H. General de Granollers	2	Vallès Oriental	1	18	22568	94500	80	848
12	H	H. Arnau de Vilanova	2	Lleida	1	14	11787	82744	31	1390
13	H	H. Comarcal de Sant Bernabé	1	Berguedà	3	15	5378	28313	25	250
14	H	H. Mútua de Terrassa	3	Vallès Occidental	3	14	24500		106	1020
15	H	Fundació Sanitària d'Igualada	2	Anoia	3	15	12484	69292	45	816
16	H	H. Sant Joan de Déu de Manresa	2	Bages	1	14	18752	129700	28	950
17	H	H. Figueres	2	Alt Empordà	1	14	14612	75541	37	693
18	H	Institut Universitari Dexeus	2	Barcelonès	2	15	22931	47703		570
19	H	Consorci H. Terrassa	2	Vallès Occidental	1	15	24167	67161	43	36
20	H	Espitau Val d'Aran	1	Vall d'Aran	1	15	1899	13542	10	78
21	H	H. Sant Joan de Déu	3	Esplugues	2	18	98416	115710	3	6289
22	A	ABS El Pla		Sant Feliu de Llobregat	1	15	1680			
23	A	ABS Rambla Sant Feliu Llobregat		Sant Feliu de Llobregat	1	14	3970	36751	150	21
24	A	ABS Can Vidalet		Baix Llobregat	1	14	3512	28922		
25	A	ABS Palafròls		Maresme	1	14	363	5408		
26	A	ABS Malgrat		Maresme	1	14	7242	34081		
27	A	ABS Calella		Barcelonès	1	14	1769	6454		
28	A	ABS Tossa de Mar		La Selva	1	14	2697	15692		
29	A	ABS Lloret de Mar		La Selva	1	14	6648	43458		
30	A	ABS Vallirana		Baix Llobregat	1	14				
31	A	ABS Sant Joan Despí		Baix Llobregat	1	14	4814	17078	49	24
32	A	ABS Ramona Via		Prat del Llobregat	1	15	8244	45174		
33	A	ABS Sant Ildefons		Baix Llobregat	1	15	4168	33818	140	25
34	A	ABS La Gavarra		Baix Llobregat	1	15			10	6
35	A	ABS Joana Cabré		El Prat del Llobregat	1	15				
36	A	ABS Jaume Soler		Cornellà de Llobregat	1	14	760	8469		
37	A	ABS Les Planes		Baix Llobregat	1	15	500		50	25
38	A	ABS Martí Julià		Cornellà de Llobregat	1	14	8852	38377		
39	A	ABS Lluís Mollet		Esplugues de Llobregat	1	14	4576	28346	50	17
40	A	ABS Sant Andreu de la Barca		Baix Llobregat Nord	1	15	11030	53578		

Abreviatures: A: ABS; H: hospital; Ucies: urgències.

TAULA II

Resultats de les enquestes (continuació)

	Nom	Horari	Atenció Ucies durant l'horari sense pediatre	Pediatres per guàrdia ¹ / *Pediatres en plantilla per fer guardies o torns	Metges amb dedicació a la pediatria per guàrdia ²	Residents de pediatria per guàrdia	MG/MF per guàrdia	Guàrdies mensuals	Problemes de lliurança	Responsable específic	Lloc específic	Cirurgia pediàtrica (*segons horari)	Cirurgia general	Derivació a centre de referència
1	H. Palamós	24		1/10*				3	No	No	Si		X	
2	H. Sant Jaume de Calella	24		1/?			4	5	No	No	No		X	
3	H. Comarcal de Blanes	24		1/?			4	5	No	No	No		X	
4	H. Comarcal Alt Penedès	24		1/9*				5	No	Si	Si		X	
5	H. Tortosa Verge de la Cinta	24		1/8*			10	5	Si	No	Si		X	
6	H. Josep Trueta	24		1/5*		8		5	Si	Si	Si	X*		
7	H. Nens de Barcelona	24		2/25*					No	Si	Si	X		
8	Corporació Sanitària Parc Taulí	24		1/21*	1	12			Si	Si	Si	X		
9	H. Vall d'Hebron	24		1/?		4	2	4	No	Si	Si	X		
10	H. Joan XXIII	24		1/6*		2		6	Si	Si	Si	X		
11	H. General de Granollers	24		1/11*	5	4		5	Si	Si	Si			X
12	H. Arnau de Vilanova	24		1/?				6	No	Si	Si			X
13	H. Comarcal de Sant Bernabé	24		1/5*	2			5	No	Si	Si		X	
14	H. Mútua de Terrassa	24		1-2/?		1	1	4	No	Si	Si	X*		
15	Fundació Sanitària d'Igualada	24		1/10*					No	Si	Si		X	
16	H. Sant Joan de Déu de Manresa	24		1/9*	5			5	Si	Si	Si	X*		
17	H. Figueres	24		1/12*				4	Si	Si	Si		X	
18	Institut Universitari Dexeus	24		2/?				5	No	No	Si	X		
19	Consorci H. Terrassa	24		1/18*	2	4	10	5	No	Si	Si	X*		
20	Espítai Val d'Aran	24		1/2*			10	15	No	Si	Si		X	
21	H. Sant Joan de Déu	24		3/15*	1	5	1	6	No	Si	Si	X		
22	ABS El Pla	24		3*			10	7	No	No	No		X	
23	ABS Rambla Sant Feliu Llobregat	12	AC	3*			10	3	No	No	Si			X
24	ABS Can Vidalet	12	AC	3*										X
25	ABS Palafolls	6	MF											
26	ABS Malgrat	12	MF											
27	ABS Calella	12	MF											
28	ABS Tossa de Mar	5	MF											
29	ABS Lloret de Mar	12	MF						No	No	No			X
30	ABS Vallirana	24		1*	1		5	4	Si	No	Si			X
31	ABS Sant Joan Despí	12	SU	3*			1	2	No	No	No			X
32	ABS Ramona Via	12	AC	3*					Si	No	No			X
33	ABS Sant Ildefons	12	SU	4*				5	No	No	Si			X
34	ABS La Gavarra	12	SEU	2*				1	No	Si	Si			X
35	ABS Joana Cabré	12	SU	3*				1	Si	No	No			X
36	ABS Jaume Soler	12	SEU	2*						No				X
37	ABS Les Planes	12	SU	2*			6	1	No	No	No			X
38	ABS Martí Julià	12	AC	3*	2		1	12	No	No	No			X
39	ABS Lluís Mollet	12	AC	3*			1	3	No	No				X
40	ABS Sant Andreu de la Barca	24		4*	2		13	4	No	Si	Si			X

¹ Nombre mínim de pediatres per guàrdia i dia a urgències² Metges amb formació pediàtrica però no especialistes³ A les ABS i en el cas de la guàrdia com a màxim hi ha un pediatre

Abreviatures: ? : No especificat, AC: Atenció continuada, SU: Servei d'urgències, SEU: Servei especial d'urgències, MF: Metge de família, MG: Metge general.

Resultats

S'han rebut un total de 40 enquestes de les quals 21 procedeixen d'hospitals i 19 d'àrees bàsiques de salut (ABS). Dels 21 centres hospitalaris, quatre són de nivell 1, tretze de nivell 2 i quatre de nivell 3. Respecte a l'any 1998, la participació dels centres ha augmentat considerablement de manera que aquest any disposem de 14 enquestes més, però cap no procedeix d'un servei domiciliari. Val a dir que centres que no van contestar en la primera edició sí que ho han fet ara, i a l'inrevés.

En 18 casos (45%) les enquestes procedeixen de centres de la comarca del Barcelonès. La resta són de distribució geogràfica molt variada, que inclou una llarga llista de comarques.

La majoria de centres que han contestat l'enquesta pertanyen al sector públic (33 casos, 85%), encara que també es disposa de les dades de quatre centres mixtos i tres de privats.

L'edat de cobertura pediàtrica als diferents centres és fins als 14 anys en vint-i-dos centres, fins als 15 anys en catorze centres, fins als 16 anys en un centre i fins als 18 anys en tres centres (Hospital de Nens, Hospital General de Granollers i Hospital de Sant Joan de Déu d'Esplugues).

El nombre total d'urgències pediàtriques reflectides a les enquestes és de 561.040. Les urgències totals fetes en aquests centres van ser de 1.734.278. Segons aquestes dades, les urgències pediàtriques representen un 32,3% del total de visites urgents en aquests centres. Aquest percentatge és superior al publicat fa sis anys (27,4%).

Fins a 2.053 d'aquestes visites pediàtriques urgents (0,36%) han requerit derivació a un centre de nivell superior i s'han generat un total de 21.783 ingressos (3,87%).

L'horari d'atenció de les urgències per pediatres és en dos centres (2 ABS) de 6 hores i en catorze centres (tots ells ABS) de 12 hores. Fora d'aquest horari els nens són atesos per metges generals dels respectius centres. La resta de centres sanitaris (3 ABS i tots els hospitals) proporcionen atenció les 24 hores del dia.

En l'estudi de la composició de les guàrdies les dades són difícils d'analitzar, ja que algunes enquestes descriuen un equip «tipus» de guàrdia mentre que d'altres es refereixen a tota la plantilla del centre. En els equips de guàrdia és freqüent trobar un o més pediatres acompanyats d'un nombre variable de metges de família o residents als hospitals universitaris (en general 3 o 4). El nombre total de pediatres i de residents de pediatria és molt variable, en funció de la grandària del centre (entre 5 i 25 en el cas dels pediatres i entre 2 i 42 pel que fa als residents de pediatria).

La lliurança de guàrdia no genera dificultats en vint-i-quatre dels centres enquestats mentre que en deu centres (3 ABS i 7 hospitals) suposa problemes assistencials o de tipus organitzatiu l'endemà.

En divuit dels centres enquestats (45%) hi ha un responsable específic per a les urgències pediàtriques. Respecte al lloc on s'atenen aquestes urgències, vint-i-quatre dels centres tenen una ubicació específica, mentre que en nou casos es tracta del servei general d'urgències.

Les urgències pediàtriques quirúrgiques en sis centres són responsabilitat del cirurgià pediàtric (Corporació Sanitària Parc Taulí, Hospital de Nens, Hospital Vall d'Hebron, Hospital Joan XXIII, Institut Universitari Dexeus, Hospital Sant Joan de Déu d'Esplugues). En quatre centres només està disponible un nombre determinat d'hores al dia (Hospital Josep Trueta, Consorci Hospital de Terrassa, Mútua de Terrassa i Hospital Sant Joan de Déu de Manresa), mentre que a la resta de centres les urgències pediàtriques són assumides per cirurgians generals o es deriven a centres de referència.

Comentaris

Malgrat les lògiques limitacions d'un treball amb un disseny basat en l'obtenció de dades a partir d'una enquesta i el fet que la mostra pugui o no considerar-se representativa, creiem que els resultats obtinguts donen una imatge prou real del que succeeix al nostre entorn i ens permeten fer els comentaris següents:

1. Tot i poder interpretar-se com dins del context de l'increment de demanda d'atenció pediàtrica global, hi ha un augment del nombre de visites efectuades dins l'àmbit pediàtric «urgent» (visita no programada) tant als hospitals com a les àrees bàsiques de salut (ABS). Així, en tots els centres on podem comparar les dades dels dos períodes ha augmentat el nombre de visites urgents.
2. El percentatge de visites pediàtriques urgents en relació amb el total de visites urgents sol·licitades per la població també ha augmentat.
3. Aquest increment de demanda es pot explicar, probablement, per factors epidemiològics (augment de la natalitat i de població immigrant) i per la persistència dels clàssics factors com la facilitat d'accés, la comoditat horària i l'aparent gratuïtat.
4. No s'observen diferències importants en relació amb la necessitat de derivació i/o ingrés dels pacients pediàtrics respecte a la primera enquesta.
5. Com en el primer període, l'assistència urgent (no programada) fora de l'àmbit hospitalari només es garanteix com a màxim 12 hores al dia. Aquest aspecte és encara més evident en el cas de la patologia quirúrgica.

6. L'assistència pediàtrica, fora de l'àmbit hospitalari, en moltes ocasions continua estant en mans de professionals no pediatres.
7. Els fets exposats en els dos punts anteriors i l'escassa dotació logística a les ABS (dificultats per fer exàmens complementaris i accés a algunes especialitats), continuen sent, segons el nostre parer, els principals motius de la utilització inadequada que fa la població de recursos sanitaris desproporcionats.
8. Als centres hospitalaris, la visita no sempre és feta per un pediatre o pediatre en formació, però teòricament hi ha un especialista titulat en pediatria com a últim responsable.
9. Als centres hospitalaris, el nombre de guàrdies oscil·la entre 4 i 5 al mes i la lliurança de guàrdia no genera problemes de forma general. Aquest últim fet podria explicar-se perquè les plantilles són prou amples per assumir les guàrdies, cosa poc factible, o el més probable, perquè les guàrdies en aquests centres on no es generen dificultats estiguin cobertes per molt personal aliè. Lògicament, aquesta dependència de personal aliè genera altres problemes, com la manca d'integració a l'equip.
10. Considerem molt positiu que en la majoria de centres hospitalaris hi hagi un responsable de les urgències pediàtriques i un espai físic específic per atendre-les.
11. Finalment, creiem que malgrat les accions per canviar circuits assistencials i l'intent de modificar alguns hàbits de la població, queda palès que la demanda de l'assistència pediàtrica urgent (no programada) no tendeix a disminuir sinó tot al contrari. La solució no és fàcil, però de ben segur que comença per reconèixer el problema i no oblidar que la nostra tasca és ser sensibles a la demanda dels ciutadans i donar un bon servei.

Agraïment

A tots els centres i professionals que han col·laborat en l'estudi completant les enquestes.